

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER DE LA
DAGUERIA, 5-13/ PLAÇA SANT JUST I PASTOR, 4
(CIUTAT VELLA, BARCELONA)
Codi M.H.C.B. 132/08

Data de la intervenció: del 17 al 21 de novembre de 2008.

Meritxell Nasarre Solans
Barcelona, Octubre 2010

ÍNDEX

- 1. Fitxa tècnica**
- 2. Situació de la intervenció**
- 3. Motivacions i objectius de la intervenció**
- 4. Notícies històriques i intervencions anteriors**
- 5. Metodologia**
- 6. Descripció dels treballs realitzats**
- 7. Conclusions**
- 8. Bibliografia**

ANNEXES

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Dagueria, 5-13/ Plaça sant Just i Pastor, 4
UBICACIÓ	Ciutat Vella (Barcelona)
COORDENADES UTM	X: 431390 m Y: 4581814 m Z: 14,2 m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 17 al 21 de novembre de 2008
PROMOTOR	Fecsa-Endesa
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Meritxell Nasarre Solans

2. Situació de la intervenció

El seguiment arqueològic que s'ha efectuat, i del qual presentem la memòria, s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al barri Gòtic, una zona que correspon a la part de plana quaternària formada per argiles típica d'aquesta zona del Pla de Barcelona.

El terme municipal de Barcelona se situa bàsicament sobre una superfície gairebé plana (el Pla de Barcelona). El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant

el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de raval situats al seu voltant que es van formar en època medieval, i que més tard quedaren englobats dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval, varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadriculada planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocat les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

3. Motivacions i objectius de la intervenció

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una estesa de cable subterrani (llicència municipal:FECZE0299741-A). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòloga Meritxell Nasarre en va assumir la direcció tècnica. Els treballs de control es dugueren a terme entre els dies 17 i 21 de novembre de 2008, sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs de la realització de la rasa i d'estesa de cable, van ser executats per l'empresa Redes Bcn UT.

Amb el seguiment arqueològic, es pretenia, d'una banda, localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, i, de l'altra banda, i relacionat amb la primera, obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat.

En concret, i pel que fa a la intervenció arqueològica que ens ocupa podem dir que:

- Es troba al dins del recinte emmurallat de *Barcino*.
- És molt a prop de la muralla romana del carrer Sotstinent Navarro
- El sector urbanitzat des d'època, és molt a prop de l'església de Sant Just i Pastor.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització de les obres per a la instal·lació d'uns cables de baixa tensió.

4. Notícies històriques i intervencions anteriors

Notícies històriques

La present intervenció arqueològica es defineix en el marc històric de la ciutat de Barcelona. L'actual trama urbana de la ciutat, on s'emplaça el present àmbit d'actuació, constitueix una fossilització de l'evolució urbanística que ha experimentat aquest sector de la ciutat, des de la tardoantiguitat fins a l'actualitat.

Hom ha establert, i la recerca arqueològica ho confirma, que la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* fou fundada pocs anys abans de la nostra era, aprofitant un petit turó que s'enlairava una desena de metres de la plana quaternària: el Mont Tàber esmentat en època medieval. El seu punt més alt fou ocupat pel temple i les construccions del fòrum cívic.

Els límits físics de la ciutat, és a dir, el *vallum* que delimitava i donava coherència urbana al nucli, es va haver d'adaptar a la forma més o menys ovalada del turó i de les rieres que el vorejaven. Malgrat això, no podem parlar d'una forma irregular, sinó d'un octàgon allargat, derivat de la planta rectangular dels campaments militars romans, però amb els angles retallats.

Aquest polígon pràcticament regular es veu modificat en el seu costat de mar per la presència d'un cos quadrangular o *castellum* que hom data al voltant del s. IV.

Si la muralla, i per tant els límits del solar que ocupà la ciutat, ens són ben coneguts, no passa el mateix amb l'estructura interna de la ciutat. Tan sols la situació de les portes garanteix el recorregut del *cardo* i el *decumanus*, perfectament conservats a través de la trama medieval.

El *decumanus maximus* aniria des de la Plaça Nova pels carrers del Bisbe, de la Ciutat i part del de Regomir; el *cardo maximo*, des de la porta del Call, pels carrers del Call, Llibreteria i baixada de la Presó, fins a la Plaça de l'Àngel. Al mateix temps s'assenyala com a *decumani minore* el carrer de Sant Domènec del Call i Gegants. Com a *cardine minore* la baixada de Santa Clara i el carrer de la Pietat.

Sembla que existeix una jerarquització de certs carrers de la ciutat. Els que enllaçaven les portes, els dos eixos centrals de la ciutat, sens dubte havien de ser més amples en relació a l'amplada de les portes, és a dir, d'uns 9 o 10 m.

aproximadament. Conseqüentment un *cardo minor* de 9'5 m. d'amplada com el constatat sota la baixada de Santa Clara i la Plaça del rei, tindria una amplada semblant a la dels eixos principals. S'explica pel fet que l'esmentat *cardo minor* i el *cardo maximo* delimitaven un espai en el qual quedava inclòs el temple. El fòrum ocupà l'espai de dues illes de 50 x 50 m. a les quals afegiríem l'amplada dels vials corresponents, entre els 9 i els 10 m. cada un.

El solar del fòrum, d'uns 120 x 70 m., tingué, en un costat, un temple de grans dimensions, d'uns 25 x 17 m., que dataríem dels últims anys del s. I a.n.e, és a dir, del moment de planificació de la ciutat.

La xarxa viària, formada per carrers perpendiculars i paral·lels, respectivament, al *cardo* i al *decumanus*, defineix una estructura ortogonal, d'*insulae* quasi quadrades d'uns 50 m. de costat.

Dins aquests amplis solars d'uns 2000 m² de superfície s'alçaven els diferents edificis de caràcter públic i privat, deixant al mig un espai lliure reservat a la gran plaça pública, el fòrum, la superfície del qual equivaldria a la de dues *insulae*.

Així mateix, el carrer es troba en una zona edificada des de l'edat mitjana formant part del creixement orgànic natural de la ciutat. El seu urbanisme es defineix a partir del s. XII, amb l'adequació de l'antiga muralla d'època romana a les noves necessitats de la ciutat medieval. En aquest sentit cal destacar el paper que va jugar l'església de Sant Just i Pastor en el procés d'articulació de la trama urbana en època medieval.

Entre els anys 1342-43 es construeix, substituint el temple anterior, el gruix de l'obra de l'església gòtica, de nau única, amb capelles entre contraforts i capçalera poligonal. En la segona meitat del XV es construeix el tram dels peus de l'església, diferenciable de la resta, i es comença la façana. En el període 1559-72 es va construir el campanar semioctogonal. És té notícia del redisseny del projecte arquitectònic de la capçalera de l'església degut a la manca de finançament. D'aquesta manera s'acabà edificant un absis més petit que el dissenyat en origen –fàcilment observable veient la planta del temple-.

A les darreries del segle XII i durant els primers anys del segle XIII, la ciutat començà a tenir greus problemes d'espai, situació que es va traduir en la intensificació del creixement urbanístic fora de la ciutat emmurallada, sobretot

en direcció cap a mar. Davant d'aquest fenomen, l'interior de la ciutat no sembla patir gaires modificacions. Un dels canvis fonamentals que va revolucionar l'estructura urbana del moment va ser la construcció l'any 1260 d'una nova muralla feta per encerclar i protegir els diferents nuclis poblacionals nascuts entorn de centres religiosos situats fora les muralles romanes. Però, tot i que el mur romà va perdre les funcions defensives i la ciutat es va ampliar considerablement, el nucli antic va continuar mantenint-se com a centre del poder on residien les principals institucions polítiques i religioses i a on s'ubicaven les residències de la classe dirigent.¹

En el segle XVI sabem que es construeixen, entre d'altres, el Palau de la Generalitat i el Palau Centelles, aquest darrer ubicat al carrer Baixada de Sant Miquel. Els fogatges dels segles XV i XVI ens aporten informació detallada sobre els índex de població de cadascuna de les illes de cases existents. L'estudi dels documents permet afirmar que l'àrea objecte de la nostra intervenció correspon a un indret amb una densitat de població més aviat reduïda, que vivia en cases alineades, seguint el traçat dels carrers, amb un espai al darrera buit destinat a patis interiors o eixides. Aquesta organització urbanística es mantindrà fins ben entrat el segle XVIII. De fet, en la cartografia de la ciutat realitzada a mitjans del segle XVIII, carrers com el de Templers, Gegants, Baixada de Sant Miquel i Font de Sant Miquel mostren el mateix traçat que en l'actualitat.

La desamortització dels convents duta a terme durant el segle XIX va ocasionar una nova transformació urbana que va afectar el centre de la ciutat. Amb l'enderroc d'esglésies i convents i la supressió dels seus cementiris es van generar nous espais lliures que es van aprofitar per construir i urbanitzar places públiques com la de Sant Jaume, la plaça Reial i d'altres. En aquest context s'enderroca, l'any 1869, l'església de Sant Miquel i en el seu lloc es duu a terme una ampliació de les dependències de l'Ajuntament. Aleshores, es construeix una nova façana situada a la plaça de Sant Jaume a on s'hi ubicarà l'accés principal. Per sort, i gràcies als quarterons elaborats per Miquel Garriga

¹ GARCIA ESPUCHE, i A. GUÀRDIA, M, 1992: Espai i societat a la Barcelona preindustrial. Edicions de la Magrana. Barcelona. Pàg. 35-72.

i Roca entre els anys 1859 i 1861, tenim constància de la planta de l'església poc abans de ser enderrocada.²

L'exposició universal de l'any 1888 motivà importants reformes a la ciutat d'entre les quals destacarem les realitzades a l'interior de l'Ajuntament. De fet, l'edifici municipal serà a partir d'ara i fins els nostres dies objecte de diverses modificacions i ampliacions massa extenses per ser explicades en aquest apartat. Només, assenyalar que l'any 1929 es va adquirir un edifici situat al sud est del carrer Font de Sant Miquel, unit amb l'anterior a través d'un pont cobert, per ubicar-hi algunes de les dependències de l'Ajuntament. De la mateixa manera, l'any 1961 es va aixecar l'edifici anomenat novíssim, situat a tocar de l'anterior, entre els carrers Templers i Gegants. La construcció d'aquestes noves oficines i la urbanització de l'actual plaça de Sant Miquel van fer que s'enderroquessin les illes de cases existents a la zona, les quals des del segle XIX no haurien variat gaire el seu aspecte. La planta d'aquests edificis es pot contemplar de manera força detallada en plànols de la ciutat anteriors a l'any 1960.

Intervencions anteriors

Tenint en compte la notable quantitat d'excavacions arqueològiques que s'han efectuat en aquesta zona, ens limitarem únicament a exposar aquelles més properes a la zona intervinguda i de més entitat, pel que fa a les dades que han aportat sobre el desenvolupament urbanístic de la zona.

Als anys seixanta es projecta una nova urbanització de la plaça de Sant Miquel, juntament amb la construcció d'un nou edifici d'oficines per ampliar l'edifici vell de l'Ajuntament, situat entre els carrers Font de Sant Miquel, Templers i Gegants. Les obres relacionades van suposar l'enderroc de les dues illes de cases ubicades en aquest indret i l'excavació arqueològica, en extensió, de la zona que havia d'ocupar el nou edifici. La intervenció, de la qual se'n va fer càrrec J. de C. Serra Ràfols, amb la col·laboració de Magí Travesset, va posar al descobert una àrea residencial d'època romana composta per dues domus separades per un petit carrer central, a més d'altres restes d'època medieval i moderna.

² Plànol del districte núm.1, illes 3-8.

Pocs anys després, entre el 1968 i 1975, el Museu d'Història de la Ciutat i l'Institut d'Estudis Ligurs van dur a terme l'excavació de l'àrea nord occidental de l'actual plaça de Sant Miquel, entre l'antic carrer d'en Mico, Pas de l'Ensenyança i Font de Sant Miquel. L'objectiu principal era establir una seqüència cronològica de les diferents fases constructives de la ciutat i estudiar-ne els edificis més emblemàtics. Durant les diferents campanyes d'excavació es van descobrir les restes, força malmeses, d'un conjunt termal del qual ja es coneixia un dels mosaics, el localitzat sota de l'enderrocada església de Sant Miquel. A l'edifici termal es van constatar dues fases constructives, la fundacional que no es va poder datar en precisió i una segona fase, potser del segle IV dC.

A final dels anys vuitanta, es va reprendre l'activitat arqueològica en motiu d'un projecte arquitectònic a través del qual es pretenia construir un aparcament soterrani, situat al davant del nou edifici fet, els anys seixanta, a la banda sud est de la plaça. Per dur a terme l'obra calia fer un estudi arqueològic del subsòl, tant de les zones excavades amb anterioritat com dels sectors que es mantenien intactes, per tal d'avaluar l'estat de conservació en què es mantenien les restes ja descobertes i documentar els nous vestigis.

Es van posar al descobert les restes del conjunt termal localitzat els anys 1968-75 i es va obrir en extensió una àrea de 450 m² en el sector sud est de la plaça, on van aparèixer noves restes d'una domus urbana datada del segle I dC i en força bon estat de conservació, que s'integrava plenament dins la trama urbana de la ciutat d'època romana. L'arc cronològic de la casa abastaria des del moment fundacional de la colònia fins a final del segle II dC o començament del segle següent. Aquesta intervenció, dirigida conjuntament per Maria Raya i Beatriu Miró³, també va permetre de documentar les fonamentacions de les cases modernes i traces inconnexes d'estructures d'època medieval. Davant de la rellevància històrica dels vestigis descoberts es va desestimar el projecte de construcció d'aparcament soterrani i es van cobrir de nou les estructures per tal de protegir-les.

³ Raya, M. i Miró, B. 1991: "Excavació arqueològica a la Plaça de Sant Miquel". *Tribuna d'Arqueologia 1989-1990*. Barcelona.

L'any 1982 es va fer una petita intervenció preventiva al Palau Centelles, situat en l'angle que forma l'encreuament del carrer Gegants amb Baixada de Sant Miquel, en motiu de les obres de rehabilitació de l'edifici. La intervenció la van dirigir M. Recasens i N. Tarradell i va consistir en l'excavació d'una cala situada al subsòl de l'antiga cotxera. Els resultats van permetre de documentar part d'una estança corresponent a una domus d'època romana que es va poder datar dels segles I-II dC. Coronant i retallant les estructures romanes es van localitzar alguns vestigis poc rellevants d'època medieval i restes constructives corresponents al període de fundació del palau, datat del segle XVI.

Finalment, l'any 1998 l'arqueòleg J.M.Vila⁴ va rebre l'encàrrec de realitzar un seguit de sondeigs al davant de la façana principal de l'anomenat edifici novíssim de l'Ajuntament de Barcelona, situat a la banda est de la plaça. Amb la intervenció es pretenia conèixer l'estratigrafia de l'indret i constatar el grau de conservació de les estructures antigues d'aquest sector de la plaça, fins al moment inèdit. Els resultats, tot i ser puntuals, van ser força positius i van permetre establir algunes línies generals sobre l'evolució històrica des d'època romana fins a l'actualitat. Es van identificar alguns murs i paviments d'opus signinum associats a la domus localitzada al centre de la plaça i altres murs interpretats com a reformes internes de la casa, la qual hauria perdurat fins almenys el segle IV dC. Pel que fa a l'època medieval i moderna es van descobrir molt pocs indicis la qual cosa dificulta el coneixement històric d'aquest sector.

Altres intervencions menors són:

El 1995 l'arqueòloga J. Huertas⁵ va dur a terme una intervenció dins l'edifici de l'Ajuntament de Barcelona, just davant de la finca que ens ocupa, on va documentar estratigrafia datable al s. V, una sitja i un mur anterior a aquesta cronologia obrat amb pedres sense escairar, fragments d'*opus signinum* i un gran carreu amb restes d'encoixinat.

⁴ Vila, J.M. 1998: Memòria dels sondeigs arqueològics realitzats a la plaça de Sant Miquel de Barcelona. Barcelona. Memòria inèdita.

⁵ Veure Huertas, J. (1995): Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Codi MHCB: 1033. Memòria inèdita.

El 1996 J. Auladell⁶ porta a terme una excavació dins l'edifici de l'ajuntament davant del carrer Font de Sant Miquel on documenta diverses fases cronològico-constructives: la primera, de la qual es conserva la cantonada d'un edifici monumental amb la factible existència d'una xarxa prèvia de clavegueram. Una segona fase, entre finals del s. I i mitjans del s. II, quan s'instal·la una nova claveguera principal a l'eix principal del carrer, amb pendent nord-sud, que funciona amb un seguit de clavegueres secundàries. La tercera fase, de mitjans s. III, quan sorgeix la primera ocupació de l'espai públic amb la construcció de pòrtics vinculats als edificis de la façana de llevant. Noves remodelacions des de finals del s. III, indiquen el cegament del carrer, l'abandonament com a tal i l'absorció de l'espai per part dels edificis de façana. S'inutilitza la major part del clavegueram secundari. Finalment entre mitjans del s. V i el s. VI es documenta una fase de reaprofitament d'estructures seguit de l'abandonament i enderroc de la façana romana, suposant la colmatació de la claveguera principal.

El 1997, E. Albiol⁷ documentà al carrer Font de Sant Miquel un conjunt murari d'un moment baix-imperial, probablement al voltant del s. V d.n.e i una sèrie d'estrats d'abandó com a zona residencial al llarg dels segles VI i VII.

J. Huertas⁸ torna a documentar el 1999 dins l'Ajuntament una estrat d'argiles amb fragments d'opus signinum i dues fonamentacions datades dels segles IV-V d.C.

Pel que fa a les més recents, l'any 2007 a la finca núm. 11 del carrer d'Ataülf, C. Forés⁹ va documentar un tram de torre i de muralla romana conservats fins a l'alçada de l'entresòl. En un sondeig que es va realitzar a la zona interior de la muralla per a la construcció del fossat de l'ascensor, es van localitzar subestructures relacionades amb un espai termal situat a l'interior del que s'ha estat denominat com a *castellum*, possiblement el *praefurnium*, de construcció prèvia al tram de fortificació tardana.

⁶ Veure Auladell, J. (1996): Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Codi MHCB: 1161. Memòria inèdita.

⁷ Veure Albiol, E (1997): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Font de Sant Miquel. Ciutat Vella. Barcelona. Memòria inèdita.

⁸ Veure Huertas, J. (1999): Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 59/99. Memòria inèdita.

⁹ Informació oral aportada per C. Forés.

El mateix any, I. Moreno¹⁰ durant els treballs de rehabilitació de l'edifici es van documentar diverses estructures datables entre els segles I dC i el segle XVIII. Dels diferents moments de vida del solar, el més antic correspon a les estructures d'època romana, entre les quals destaquem un mur amb un brancal de porta paral·lel al carrer de la Ciutat. Realitzat amb una bona tècnica en opus vittatum, per les seves característiques sembla que correspon a part de la façana d'un edifici, possiblement públic, que obriria al decumanus maximus, un dels carrers principals de la ciutat que unia la porta de Mar (portal de Regomir) amb la de la Plaça Nova (portal del Bisbe).

J. Hernández¹¹, en uns sondejos dins una finca del carrer Regomir 7-9 va fer quatre sondejos en els llocs on era previst que hi hauria afectació del subsòl. L'estratigrafia comprenia des del segle II dC i època tardoantiga, fins a la baixa edat mitjana i època moderna. En el sondeig realitzat en la zona adjacent amb el pati del Centre de Serveis Socials Gòtic es va localitzar un mur de la primera meitat del segle II dC i refeccions posteriors, la darrera de les quals es produí al segle III. En el sondeig que es va realitzar al costat de la capella de Sant Cristòfol es va localitzar el fonament de la torre circular de la porta decumana i la primera filada de carreus de la torre. La construcció de la torre va suposar la inutilització de la porta de vianants existent.

Finalment, P. Martínez¹² davant la necessitat de traslladar l'estació transformadora que FECSA-ENDESA té a la plaça de l'Àngel va documentar al carrer del Sotstinent Navarro, 4, pous, dipòsits, sitges i alguna estructura murària d'època moderna i contemporània. L'època alt-medieval està representada per un pou i una sitja i d'època tardoromana hi ha una altra sitja i la fonamentació de les torres núm. 21 i 22. Finalment, amb una cronologia Alt Imperial, s'ha pogut documentar el testimoni d'un mur i la seva rasa d'espoli amortitzada per un estrat amb materials dels segles I, II i III dC.

¹⁰ Veure Moreno, I. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Ciutat, 3. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 082/07. Memòria inèdita.

¹¹ Veure Hernández, J. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Regomir 7-9. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 116/06. Memòria inèdita.

¹² Veure Martínez, P.. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Sotstinent Navarro, 4. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 099/07. Memòria inèdita.

5. Metodologia

Per tal d'aconseguir els objectius marcats, cal seguir una metodologia sistemàtica i adequada. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix per a entendre la formació, delimitació i estructuració dels estrats i la seva possible posterior destrucció. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diferents processos sedimentaris i postdeposicionals que han tingut lloc en aquest espai. Amb aquests pressupostos, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona excavada, utilitzant a tal efecte el sistema d' Unitats Estratigràfiques (U. E.) dissenyat per E. C. Harris (Principles of Archaeological Stratigraphy, 1979), que permet analitzar de forma individualitzada cada una de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. S'ha realitzat una fitxa descriptiva de cada Unitat Estratigràfica. En ella es registren tots els paràmetres que permetin la seva correcta identificació i descripció: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

La identificació d'U.E. s'estableix mantenint l'ordre d'aparició durant el procés d'excavació i es realitza utilitzant una clau, en aquest cas, de tres o més dígits, començant tota la seqüència numèrica en el 100 (nivell superficial), segons els sectors diferenciats. Aquest sistema s'ha emprat amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o un altre tipus d'interferència en el cas d'una estratigrafia complexa.

La documentació es completa amb un registre gràfic detallat, que inclou la fotografia convencional.

El sistema de treball utilitzat va combinar l'ús del martell de una mini giratòria per l'obertura del paviment amb l'excavació manual adreçada al descobriment de les restes que podien aparèixer.

6. Descripció dels treballs realitzats

Obra de canalització en rasa per instal·lar un nou cablejat elèctric de baixa tensió comprenia un tram total de 48 m entre el núm. 4 de la Plaça Sant Just i Pastor i el núm. 5 del carrer de la Dagueria on hi ha una C. T (**fig.1**).

L'actuació arqueològica se centrà, per una banda, en el control visual de la realització del tram de rasa per part de l'empresa adjudicatària i, per altra banda, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques del sediment extret així ho exigien. La obertura es va fer amb martell pneumàtic i l'excavació de manera manual.

Les obres s'iniciaren el dia 11 de novembre i van concloure el 23 del mateix mes. El procediment de treball va consistir, en primer lloc, l'aixecament del paviment mitjançant un martell pneumàtic i posteriorment es va fer el buidatge de les rases manualment.

Es va començar l'obertura davant del núm. 15 del carrer de la Dagueria i van continuar fins al davant del núm.5.

A efectes pràctics, la direcció tècnica considerà oportú atorgar el recorregut total (48 metres) el mateix número de rasa (Rasa 100) pel fet que les característiques de l'estratigrafia eren idèntics als diferents trams de la rasa. Tot i així, el recorregut es va fer amb l'obertura de 16 cales.

Rasa 100

Rasa que va des de l'ET del número 5 fins al lloc on s'havia de connectar la línia de baixa tensió, fins a l'edifici del núm.15 del carrer de la Dagueria

Tenia 48 m de longitud, 60 cm d'amplada i 70 cm de profunditat, l'espai necessari per a la introducció del cable. Té una orientació NO-SE i se situa perpendicularment a l'actual línia de façana, del carrer de la Dagueria . En molts trams de la rasa, foren apareixent altres serveis anteriors (aigua, gas i electricitat) tant en sentit longitudinal com perpendicular a la direcció de les cales, en relació amb la cota esmentada de 70 cm.

L'estratigrafia constava d'un nivell de paviment (U. E. 100) format per lloses de pedra de 30 cm. d'amplada, 50 cm. de llargada i 6 cm. de gruix. La preparació de paviment (U. E. 101)de formigó variava una mica segons el tram de la rasa i oscil·lava entre 17 i 25 cm de potència en total i un de sorres de color marró fosc (U. E. 103) barrejat normalment amb elements actuals com

escombraries i restes de runa constructiva de 40 i 50 cm. En molts trams, aquesta estratigrafia queda tallada per les diverses rases dels diversos serveis (aigua, llum, gas).

7. Conclusions

Aquesta intervenció arqueològica, realitzada al carrer de la Dagueria, tenia com a fites descobrir i documentar possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que l'empresa FECSA-ENDESA tenia previst d'efectuar per a la realització de la canalització en rasa d'una línia elèctrica subterrània de baixa tensió.

En aquest sentit, i com ja ha quedat reflectit a l'apartat anterior, hem de concloure que els resultats han estat negatius. D'una banda, un dels elements que més ha condicionat el volum nul de dades arqueològiques obtingues ha estat l'escassa profunditat on s'ha instal·lat la canalització (60-70 cm). A això se li ha d'afegir la presència d'altres serveis (aigua, gas i electricitat), instal·lats amb anterioritat i que mantenien una cota similar a la requerida per a aquesta obra; i també el fet de tractar-se d'una excavació preventiva de caràcter molt localitzat i parcial. En definitiva, ha resultat impossible documentar algun tipus de resta constructiva relacionada amb l'ocupació romana, medieval o moderna, que sabem que en el passat es produí en aquest sector de Barcelona, i per tant només podem afegir que els resultats d'aquesta intervenció difícilment poden aportar respostes als interrogants plantejats al voltant del poblament i l'urbanisme de la ciutat al llarg d'aquestes etapes de la seva història.

8. Bibliografia

- AA. VV. (1969-1980): *Gran enciclopèdia catalana*. 15 vol. Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona.
- AA. VV. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA. VV. (1985): *Passat i present de Barcelona (II). Materials per a l'estudi del medi urbà*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.
- AA. VV. (1993): “Intervencions a Barcino (1982-1989)”, a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- AA. VV. (1994): *Història de Barcelona. Vol I, La ciutat antiga*. Ajuntament de Barcelona- Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA. VV. (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA. VV. (1999): *Del romà al romànic*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- ADAM, J. P. (1989): *La construcción romana*. Ed. de los Oficios. León.
- ALBIOL, E. (1997): *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Font de Sant Miquel*. Ciutat Vella. Barcelona. Memòria inèdita.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *BCNPIC: Punt d'informació cartogràfica de Barcelona*.
<<http://www.bcn.es/cgi-bin/pt.pl?url=/guia/bcnpicc.html>>
- AMADES, Joan (1984): *Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella. Volum II*. Edicions 62. Barcelona.

- ARTIGUES i CONESA, Pere Lluís. (1998): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís. (2001): *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- AULADELL, J. (1996): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona. Codi MHCB: 1161. Memòria inèdita.
- CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.
- CARRERAS I CANDI, F. 1909: "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.
- CIRICI, A. (1975): *Barcelona paso a paso*. Teide. Barcelona.
- DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona. FABRE, Jaume; i HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (1977): *Tots els barris de Barcelona. Volum V: L'Eixample i la Barcelona Vella*. Edicions 62. Barcelona.
- FÀBREGAS i ESPADALER, Marta (2003): *Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona, novembre de 2000)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- FLORENSA, Francesc (2001): *Memòria de les rases arqueològiques realitzades a la zona anomenada Pla Central del Raval- 2a Fase*

- (Barcelona) del 8 d'octubre al 23 de novembre i el 21 de desembre de 1999. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- FORÉS, C. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Ataülf, 11. Ciutat Vella. Barcelona. Memòria inèdita.
 - GARCIA ESPUCHE, Albert; i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
 - GRANADOS, Oriol (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana". A: *Història de Barcelona. Volum 1. La ciutat antiga*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 139-201.
 - GRAU, R. 1997: "Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona", AA.VV: *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, pp. 33-56.
 - GUÀRDIA, Manuel; i GARCIA ESPUCHE, Albert (1992): "Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516". A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 35-72.
 - HARRIS, Edward C. (1979): *Principles archaeological stratigraphy*. Academic Press Limited. London.
 - HUERTAS, J. (1995): Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona .Codi MHCB: 1033. Memòria inèdita.
 - HUERTAS, J. (1999): Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ajuntament de Barcelona. Ciutat Vella. Barcelona.Codi MHCB: 59/99. Memòria inèdita.
 - HUERTAS, Josefa; RODRÍGUEZ, Marta (2000): "Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques". A: *1r Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació

Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada. Pàg. 16-23.

- HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; i MISERACHS, Toni (1995): *Atlas d'història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- HERNÁNDEZ, J. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Regomir 7-9. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 116/06. Memòria inèdita.
- MESTRE, J. 1997: “Les divisions político-administratives de la ciutat de Barcelona”.
- MORENO, I. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Ciutat, 3. Ciutat Vella. Barcelona. Codi MHCB: 082/07. Memòria inèdita.
- OLIVÉ I GUILERA, J.: “Les rieres del pla de Barcelona a mitjan segle XIX” *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.
- PALET i MARTÍNEZ, Josep Maria (1997): *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època ibero-romana i l'altmedieval segles II-I aC – X-XI dC*. Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.
- PERELLÓ FERRER, A.M. 1996: “Defensa i fortificació” *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona..
- RAYA, M. I MIRÓ, B. (1991): Excavació arqueològica a la Plaça de Sant Miquel. Tribuna d'Arqueologia 1989-1990. Barcelona.
- RIBA I ARDERIU, O. 1992: “Aspectes geològics de les muralles barcelonines” *Revista Muntanya del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 781. Barcelona.
- RIBA I ARDERIU, O. 1993: “Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona” *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.
- SANZ PARERA, Miquel (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.

- SOBERÓN, M. (2006): Memòria de la intervenció al Carrer Ciutat, 3. Ciutat Vella, Barcelona. Codi: 021/06. Memòria inèdita.
- TRÓCOLI, Isabel G. i SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia* (2 vols.), Pagès Editors, Lleida.
- VILA, J.M. (1998): Memòria dels sondeigs arqueològics realitzats a la plaça de Sant Miquel de Barcelona. Barcelona. Memòria inèdita.

ANNEXES

- Repertori estratigràfic

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: C/Dagueria, 5-13/ Pça. St. Just i Pastor, 4			UE : 100	
Sector: Rasa 1		Codi M.H.C.B. 132/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses rectangulars de 70x40x6 cm de granit. Cota inicial: 14,2 m s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	101	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: C/Dagueria, 5-13/ Pça. St. Just i Pastor, 4			UE : 101	
Sector: Rasa 1		Codi M.H.C.B. 132/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Formigó			
DESCRIPCIÓ :	15 i 20 cm. Cota inicial: 14,14 m s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	100
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: C/Dagueria, 5-13/ Pça. St. Just i Pastor, 4			UE : 102	
Sector: Rasa 1		Codi M.H.C.B. 132/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació de serveis			
DESCRIPCIÓ :	Serveis i sauló de color vermellós barrejat amb deixalles, d'entre 10 -30 cm de potència total. Cota inicial: 13,94 m s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103,	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: C/Dagueria, 5-13/ Pça. St. Just i Pastor, 4			UE :103	
Sector: Rasa 1	Codi M.H.C.B. 132/08	Cronologia: Segle XIX-XX		
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació			
DESCRIPCIÓ :	Sediment de sorres y argiles de color marró fosc amb material ceràmic del segle XIX-XX per a anivellar el terreny. Cota inicial:13,64 m s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :	Pickman			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1

Carrer Princesa

Foto 2

Cala 2

Foto 3

Cala 3

Foto 4

Cala 6

Foto 5

Cala 8

Foto 6

Cata 12

Foto 7

Cata 10

Foto 8

Cata 15